

Policijska osebnost - dejstvo ali še en mit?

Gorazd Meško¹
Peter Umek²

Povzetek

Članek opisuje ugotovitve v zvezi s t.i. "policijsko osebnostjo" ali bolje z osebnostnimi lastnostmi in stališči, ki so značilna za policiste. Povzema ugotovitve nekaterih raziskav v Združenih državah Amerike in Veliki Britaniji o policistih, njihovih značilnostih, subkulturi, vplivih pritiskov pri delu, o odnosih med policisti in javnostmi idr. Kljub številnim dokazom o osebnostnih značilnostih, ki naj bi bile značilne za policiste, še zmerom obstaja dvom o veljavnosti takšnih trditev, saj za razliko od psihološkega proučevanja policistov, sociologi postavljajo pomembna vprašanja, zakaj so policisti drugače obravnavani, zakaj pri njih iskati znamenja drugačnosti in čemu pravzaprav to služi. Slovenska raziskava je proučevala 357 slovenskih policistov, 98 dijakov srednje policijske šole, 92 dijakov drugih srednjih šol, 47 študentov prava in ugotavljala osebnostne lastnosti, direktivnost v stališčih in stališča do izbranih objektov merjenja. Ugotavljala je stališča do policistov, policistov do samega sebe, do lika idealnega policista, mladoletnih prestopnikov, kriminalcev in žrtev kaznivih dejanj. Ugotovili smo, da so policisti tipični glede osebnostnih lastnosti, pri čemer ima znake "tipičnega policista" približno tri četrtine dijakov srednje policijske šole. Pri policistih smo ugotovili pomembne dejavnike, ki so čustvena stabilnost, sociabilnost, medsebojna odvisnost žrtev in policistov, stališče do kršiteljev zakona in avtoritarnost. Vsi ti dejavniki so pomembni za opravljanje policijskega dela.

Ključne besede: policisti, osebnostne lastnosti, stališča

UDK: 351.74-057:159.923

1. Uvod

Večji del kriminoloških raziskav je namenjen proučevanju prestopnikov in problemov v zvezi z njimi. Druga stran (izvrševalci zakonodaje: policisti, sodniki, pazniki v zaporih) je pri nas in predvsem v vzhodni Evropi manj proučevana, medtem ko so tovrstne raziskave v ZDA, Veliki Britaniji, Avstraliji in Novi Zelandiji bolj pogoste. Proučevanje interakcij med policisti in (predvsem) manjšinskimi etničnimi, rasnimi in drugimi marginalnimi skupinami, je bilo ključno v obdobju, ko so policistom očitali diskriminacijo drugo- in tretje-razrednih ljudi, priseljencev, stalnih prestopnikov, mladih, moških, živečih v getih idr. Obstajajo tudi raziskave o korupciji v policiji in dojemanju ter obravnavanju odklonskosti med policisti. Vodilni strokovnjak na področju proučevanja policije in policistov v Evropi, Robert Reiner, je strnil številne raziskave in ugotovil, da so si raziskovalci pri proučevanju policije in policistov v preteklosti zastavljali naslednja vprašanja³: Kaj policisti delajo? Kdo so policisti? Kakšni so policisti

in kako "mislijo"? Kako policiste oblikuje izobraževanje in usposabljanje? Kaj javnosti misli o policistih? Ali se opravljanje policijskega dela razlikuje od zakonskih določil? Ali so policisti pravični in pošteni? Kako učinkovita je policija? Kdo in kako upravlja in nadzira policijo? Kaj je pripeljalo policijo v sedanji položaj?

Ob tem pa je bilo ugotovljeno, da obstaja pet skupin proučevanja policije in policistov, ki so značilne za raziskovalce v Veliki Britaniji⁴, pri čemer so iskali odgovore o:

- policijski organizaciji,
- policijskem delu in upoštevanju človekovih pravic,
- policijskem delu in oblikovanju odklonskosti,
- odnosih med policijo in javnostmi,
- politiki opravljanja policijskega dela,
- Temu pa Shopland in Hobbs⁵ dodajata še:
- sociološke študije, ki obravnavajo kulturo opravljanja policijskega dela ter odnosov med policisti in policistkami, študije upravljanja policije in
- širše pravne in zgodovinske analize.

V naši raziskavi smo se omejili na proučevanje osebnostnih lastnosti, ki najpomembneje vplivajo na delo in življenje policistov. Ob tem ugotavljamo tudi direktivnost v stališčih (kar je pomembna dimenzija

¹ Gorazd Meško, magister socialne pedagogike, višji predavatelj za kriminologijo, Visoka policijsko-varnostna šola, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana.

² Peter Umek, doktor psihologije, izredni profesor, Visoka policijsko-varnostna šola, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana.

³ Več o tem glej v članku prvega avtorja z naslovom Proučevanje policistov in policije v reviji Socialna pedagogika, 1997, št. 2, str.71-86.

⁴ Reiner, 1992.

⁵ prav tam

avtoritarnega vedenja⁶) in stališča policistov do drugih policistov, do sebe, lika idealnega policista, mladoletnih prestopnikov, kriminalcev in žrtev kaznivih dejanj.

2. "Policijska osebnost" in policijska kultura

Janez je star 25 let, visok 190 cm, tehta 95 kg, je inteligenten, uživa v gledaliških predstavah in ogledih filmov. Po poklicu je igralec nogometa. Njegov brat Robert je visok 190 cm, tehta 95 kg, je inteligenten, uživa v gledaliških predstavah in ogledih filmov in je policist. Čeprav smo o Janezu in Robertu izvedeli nekaj podatkov, o njunih osebnostih ne vemo prav veliko - ne vemo, kakšna sta pravzaprav. Ko ugotovimo, da je Janez tih, miren, vase zaprt, ambiciozen in žalosten in Robert glasen, srečen, brezskrben, družaben in konvencionalen, lahko domnevamo, da sta si kljub številnim podobnostim zelo različna. Navedene značilnosti so tiste, ki jih psihologi običajno razlagajo kot osebnostne lastnosti, ker označujejo človeško obnašanje in čustvovanje. Janez in Robert imata veliko skupnega. Skupaj sta odraščala, bila deležna enake vzgoje, obiskovala sta iste šole, ukvarjala sta se s podobnimi športi, imela sta skupne prijatelje, idr. Kaj je vplivalo na to, da sta si izbrala različne poklicne poti? Si je Robert zaradi določenih osebnostnih lastnosti izbral poklic v policiji? Ali se policisti razlikujejo v osebnostnih lastnostih od drugih ljudi, ki so zaposleni in državnih službah? Ali lahko govorimo o osebnostnih lastnostih, ki so značilne prav za policiste? Ali obstaja "policijska osebnost"?

Stereotipiziranje policistov ni preveč smiselno, ker so med policisti zelo različni ljudje z različnimi kombinacijami osebnostnih lastnosti. Poleg tega je treba upoštevati še razlike med različnimi službami in tudi regionalne, nacionalne in kulturne razlike v izvajanju policijskega dela⁷.

2.1 Idealni policist

Ugotavljajo, da policisti porabijo le manjši del delovnega časa za zatiranje kriminalitete, bolj tipična policijska opravila pa so: varovanje, usluge in vzdrževanje reda in miru. V skladu s tem se od policistov pričakuje zdravorazumsko mišljenje, dobra presoja, sposobnost obvladovanja izrednih položajev in seveda pogum in ponos, če to zahtevajo okoliščine⁸.

⁶ Avtoritarnost je lastnost, ki je pogosto očitana policistom, čeprav raziskave kažejo, da so policisti povprečno avtoritarni ali mogoče malo nad povprečjem. Take ugotovitve potrjujejo Reiner, 1992, Yarmey, 1990 in drugi.

⁷ Yarmey, 1990, s.29.

⁸ Balch, 1972.

Nekateri avtorji pripisujejo idealnemu policistu sposobnost poveljevanja in vodenja brez ukaza nadrejenih, sposobnost razumevanja ljudi in umirjenost ter zbranost v stresnih situacijah, nevarnostih in provokacijah⁹.

Idealni policist naj bi bil zrela osebnost, čustveno stabilen, zanesljiv, vreden zaupanja samoiniciativen in odgovoren, bil naj bi brez predsodkov, pogumen, pripravljen za akcijo in sposoben predstavljati avtoriteto, vreden spoštovanja in dobrega zdravja. Pravni sistem potrebuje ljudi, ki se bodo ukvarjali z nasilniki, vstopali v zasebnost ljudi, prevarali goljufe in očrnilo kriminalce. Takšno vedenje je sprejemljivo pri izvajanju pooblastil, opravljanju aretacij, izvajanju preiskav v imenu zakona, drugače pa je prepovedano. Posledica zakonite avtoritete je tudi policijska subkultura, katere identifikacijska znamenja so "maskulnost"¹⁰ zaznavanje okolja kot sovražnega, sumničavost, predsodki, cinizem,¹¹ skrivnostnost, politična konservativnost in oddaljitev od nekdanjih prijateljev in javnosti¹².

Vprašamo se lahko, ali so te osebnostne značilnosti posledica opravljanja poklica ali gre za značilnosti igranja vlog (tudi drugi bi se podobno vedli). Nekatero osebnostne poteze so potrebne za dobrega policista, pričakovanja s formalne strani so takšne, da mora biti policist ustrezno usposobljen, poleg tega pa mora biti tudi v podporo policijski subkulturi, ki nadzoruje vrednote, pripadnost skupini in konservativizem.

Mac Innes (1962) temu dodaja¹³:

Najbolj izražena značilnost pravega policista je neizmerni konservativizem in neizmerna ljubezen do konvencionalnega. Neurejenost, nenavadnost je to, kar policist najmanj sprejema, celo veliko manj kot kriminal, s katerim se poklicno ukvarja. Ne sprejema ljudi, ki se klatijo po ulicah, se nenavadno oblačijo, govorijo z eksotičnim naglasom, so čudni, šibki, zaverovani vase, ali na splošno ne sprejema manjšine in njihovega početja, v bistvu vseh tistih, katerih obnašanje je težko napovedati.

⁹ Stang, 1969; citirano po Balchu, 1972.

¹⁰ Maskulnost pomeni moškost, biti moškega spola. Vir. Verbinc, 1991, s.437.

¹¹ Cinizem je filozofski nauk cinikov. Pomeni preziranje družbenih konvencij in nravnih načel, nesramnost in neotesano odkritost. Cinik je nekdo, ki prezira nravne motive ljudi in mu ni nič sveto. Kdor je ciničen, se kaže kot nesramen, brezobzirno odkrit, posmehljiv, prezirljiv. Vir: Verbinc, 1991, s.115-116. Pagon (1993) ugotavlja, da je cinizem v osrčju vseh težav policistov in pri tem citira Niederhofferja (1967), ki ugotavlja, da je cinizem stališče, za katerega so značilni trije elementi: (a) občutja sovraštva, zavisti in nezaupanja, (b) nezmožnost odkrito izraziti občutja do tistih posameznikov in struktur, ki so jih povzročili in (c) neprestano doživljanje nemočne jeze oziroma nasprotovanja. Cinizem pomeni izgubo zaupanja v ljudi, zanosa glede višjih idealov policijskega dela in integritete.

¹² Rokeach, Miller, Snyder, 1971; v: Yarmey, 1990; Balch 1972.

¹³ Citirano po Balchu

Vsekakor je opisovanje idealnega policista in napovedovanje njegovega vedenja težka naloga. Policisti, ki delajo v urbanih naseljih, imajo bistveno drugačno vlogo, kot tisti v vaških okoljih¹⁵.

Gilbert, Price in Whiteside (1988) so ugotavljali značilnosti najboljših policistov v policijskih enotah v ZDA. Ugotovili so, da je zanje značilna pripravljenost za sodelovanje s predstojniki, ustrezná usposobljenost, motivacija za delo, dostojno vedenje, zanesljivost, smisel za humor, pozitivni delovni odnosi in sposobnost spregovoriti o težavah. Pripadnost in pripravljenost slediti predstojnikom je po njihovem najpomembnejše za zelo učinkovito policijsko delo¹⁶.

2.2 Situacijski dejavniki in subkulturni model

Konceptu osebnostnih potez je nasprotna predpostavka, da je vedenje odvisno od pretežno situacijskih dejavnikov in omejitiv. Nekateri psihologi so prepričani, da se osebnost in obnašanje oblikujeta v socialnih okoliščinah in da položaj, v katerem se posameznik nahaja, vpliva na posameznika. S tem ni rečeno, da so le situacijski dejavniki tisti, ki določajo obnašanje. Izkušnje iz podobnih situacij so tudi podlaga za odzivanje na specifičen način. Razlika med pristopom, ki poudarja osebnostne poteze, in situacijskim pristopom, dobro predstavlja koncept poštenosti. Pristop z vidika osebnostnih potez domneva, da je poštenost trajna in nespremenljiva, situacijsko usmerjene razlage pa poudarjajo, da je poštenost posameznika odvisna od razmer, v katerih se pojavi. Tako bodo ljudje v nekaterih okoliščinah govorili izključno resnico, v drugih pa tudi lagali¹⁷.

Skladno s tem pogledom se lahko naučimo več o poštenosti, če se usmerimo na situacije, ki kličejo k poštenosti in tiste, ki "provocirajo" neiskrenost. Analiza socialnih sil, kot je vedenje, značilno za različne vloge in normativna pričakovanja, je zaželena strategija za situacijski pristop. Tako lahko ugotovimo, da določajo obnašanje tako osebnostne poteze kot tudi različne situacije.¹⁸

Vastola¹⁹ meni, da je model t.i. policijske osebnosti mogoče razumeti na tri načine. Ugotavlja, da prevladujeta dva modela - preddispozicijski model in socializacijski model, ki jima dodaja še subkulturni model. Pri preddispozicijskem modelu je v ospredju osebnost posameznika, ki se zaradi avtoritarnih potez odloča za delo v policiji, pri

socializacijskemu modelu pa narava policijskega dela spodbuja avtoritarne osebnosti. Model, ki ga avtor imenuje subkulturni, vsebuje domnevo za vzročnost avtoritarnosti in odklonskosti policistov v izobraženem primanjkljaju za ustrezno in profesionalno reševanje interakcij na ravni policist (policist, ki ni dovolj opremljen z znanjem in veščinami ima veliko možnost, da se bo neustrezno odzval) - državljani oz. pri stikih z različnimi družbenimi skupinami. Poleg tega pa subkulturi pripisuje tudi osamitev in odmaknjenost policistov od ostale družbe, ki je pretežno sovražna do policistov. Delovna osebnost, kot jo imenuje Skolnick²⁰, da bi se izognil rabi pojma avtoritarnost, je po Vastoli²¹ posledica neprofesionalnega opravljanja policijskega dela.

Niederhoffer²² ugotavlja, da po Sheldonovi konstitucijski teoriji policisti ustrezajo mezomorfneemu tipu s somatotoničnim temperamentom, za katerega so značilne lastnosti: dominantnost, asertivnost, krutost, tekmovalna agresivnost, želja po moči in druge značilnosti, ki zelo ustrezajo avtoritarnemu osebnostnemu portretu. Ugotavlja, da je tipičen ameriški policist, ki ima takšne značilnosti, policist irskega porekla. Enake značilnosti Sheldon pripisuje kriminalcem²³. Poleg tega pa Reming ugotavlja, da imajo zelo sposobni policisti in kriminalni prestopniki veliko skupnih osebnostnih lastnosti.

Niederhoffer²⁴ tudi ugotavlja, da policiste pa tudi druge z avtoritarnimi značilnostmi, označuje nekaj sindromov: uporništvó, neobčutljivost in neomajnost, asocialnost, fašistoidna usmeritev, ekscentričnost in psihopatija. Niederhoffer tudi meni, da je bil glavni razlog za zaposlovanje v policiji v prednostih, ki jih ta poklic nudi posameznikom, torej neke vrste prestižnosti. Policijski poklic naj bi po njegovih ugotovitvah nudil predvsem ekonomsko varnost.

V literaturi srečamo različne izraze za splet značilnosti, ki so tipične za policiste. Zgodnji avtorji govorijo o policijski osebnosti, kasneje se pojavi pojem delovna osebnost in policijska kultura. Vsi trije pojmi vsebujejo podobne značilnosti, ki so lastne policistom. Te so sumničenje, avtoritarnost, mačizem, predsodki, konvencionalnost, cinizem. Avtorji niso enotnega mnenja glede vzročnosti takšnih lastnosti. Eni ugotavljajo, da se za delo v policiji odločajo osebe s takšno ali podobno osebnostno strukturo, drugi pa ugotavljajo, da si ljudje pridobijo določene lastnosti v procesu socializacije v poklicno okolje. Te lastnosti naj bi jim namreč zagotavljale lažje opravljanje dela.

¹⁴ Bartol, 1982; Yarmey 1990

¹⁵ Citirano po Yarmey, 1990

¹⁶ Yarmey, 1986, 1992

¹⁷ Bowers, 1973; v: Yarmey, 1990

¹⁸ 1978

¹⁹ 1975

²⁰ 1975

²¹ 1972

²² Sakjć, 1991

²³ Več o tem v Reming, 1988, Personality Characteristics of Supercops and Habitual Criminals.

²⁴ 1975

Analiza tega, kar policisti počnejo, in njihove vloge v širši politični areni, je nujna za razumevanje policijskih opravil. Vsebina večine literature o policiji se ukvarja s policisti "z ulice," s tistimi, ki opravljajo "pravo policijsko delo". To so uniformirani policisti, ki predstavljajo večino.

Policijska kultura se kaže v stališčih, vrednotah, normah, pogledih in delovnih pravilih, ki vplivajo na sprejemljivo vedenje. Vedenje pa je odvisno od individualnih osebnostnih spremenljivk, dolžine kariere, napredovanja v policijski hierarhiji, nalog in specializacije. Organizacijski dejavniki in kultura v različnih policijskih enotah so različni. Kultura je odvisna tudi od časa in kraja. Upoštevati moramo tudi družbene okoliščine opravljanja policijskega dela in interakcijo med policijo in javnostmi.

Policijska kultura se je razvila kot oblika specifičnega vedenja in reševanja problemov, ki pomaga policistom premagovati in se prilagajati pritiskom in napetostim v zvezi s policijskim delom. Več generacij policistov je socializiranih v to kulturo, toda ne kot pasivni ali manipulirani učenci. Kultura preživi zaradi izbrane podobnosti njenih pripadnikov, psihološke čvrstosti in povezanosti z zahtevami dela na ulici. Pri proučevanju poklicne policijske kulture je pomembno upoštevati Skolnickovo²⁶ ugotovitev o delovni osebnosti policistov. Skolnick je združil vse opravljene sociološke raziskave in svoje ugotovitve o policiji. Skupni imenovalec je dobil v t.i. delovni osebnosti, ki ni individualni psihološki fenomen (kot termin osebnost zavajajoče implicira), ampak je družbeno ustvarjena kultura. Delovna osebnost se pojavi kot odziv na enkratno kombinacijo elementov policijske vloge. Ugotovil je navzočnost dveh glavnih spremenljivk: nevarnosti in avtoritete (moči), ki ju je mogoče razumeti v smislu stalnih pritiskov, da bi bili policisti uspešni pri svojem delu.

Kar moramo dodati Skolnickovi analizi delovne osebnosti je upoštevanje različnih policijskih opravil in razlik med različnimi policijskimi enotami. Skolnickovi predstavitvi manjka politična razsežnost policijske kulture, saj ta odseva in vzdržuje razlike v moči med različnimi družbenimi strukturami glede na to, kako je opravljeno policijsko delo. Policist je mikrokozmični posredovalec razmerij moči v družbi - je politik na uličnem vogalu (op. prev.). Vrednote policijske kulture lahko igrajo vlogo v procesu vzdrževanja oblasti²⁶.

Nevarnost pri tem je tveganje za telesno poškodbo. Tudi drugi delavci, kot npr. rudarji, potapljači in tisti, ki delajo z nevarnimi snovmi, so izpostavljeni velikemu tveganju glede bolezni povezane z delom,

ali celo smrti. Za razliko od drugih del, kjer je tveganje mogoče napovedati z veliko mero verjetnosti, tega pri policijskem delu ni mogoče. Policist se mora v določenem položaju soočiti npr. z nenadnim napadom kršitelja cestno-prometnih predpisov. Resnost ogroženosti policista se razlikuje od primera do primera. Policist težko predvideva, ali se bo državljan, kateremu bo potrkal na vrata, odzval sovražno ali prijateljsko.

Nevarnost je povezana z avtoriteto, ki je sestavni del policijskega delovnega okolja. Policisti predstavljajo avtoriteto in imajo pravico uporabiti legitimno silo zoper tiste, ki kršijo zakone. Problem v tem primeru je, koliko sile uporabiti zoper kršitelje zakonov. Angleška policijska organizacija in taktika je bila usmerjena v minimiziranje sile in spreminjanja moči v avtoriteto tako, da so policiste spremenili v simbol neosebno in splošno sprejetih zakonov. Vsak posameznik občuti izvrševanje zakonodaje različno in tudi odzive posameznikov zoper policiste so nepredvidljivi. Nevarnost in avtoriteta sta neodvisna elementa v okolju policijskega dela, katerima se policijska kultura prilagaja, razvija pravila in recepte za postopke.

Skolnick navaja tudi tretji dejavnik, ki ustvarja policijsko kulturo. To je pritisk na posameznega policista, da mora biti bolj učinkovit kot to določa pravo. Tak pritisk naj bi bil osnovni vir konflikta. Nedvomno policisti v policijskih enotah pogosto čutijo pritiske. Pritiski za večjo storilnost so običajno posledica slabih analiz, moralne panike (predstavljanje določenega problema v veliko večjem obsegu kot to dejansko je) in gibanj v kriminalni statistiki. Pod pritiskom čim večje delovne storilnosti in npr. čim večje raziskanosti kriminalitete, lahko policisti kršijo ustavne pravice posameznikov. Reiner navaja v svojem delu primere iz Velike Britanije, ki so povzročili kar nekaj škandalov v policiji²⁷ in s tem omajali tradicionalno podobo angleškega bobbyja.

Skolnick poudarja tudi stopnjo zunanjih pritiskov na policiste. Pričakovanja javnosti in pretirana propaganda o policiji in njeni sposobnosti v boju proti kriminaliteti lahko povzročita konflikt med pričakovanji in možnostmi, ki jih ima policija v tem smislu. Znano pa je tudi, da so policisti bolj predani vzdrževanju reda in boju proti kriminaliteti kot pa opravljanju različnih socialnih uslug.

Stereotipi o policistih so lahko zelo pozitivni ali zelo negativni. Stereotipiziranje nasploh in tudi policistov je napaka. Med policisti so zelo različni ljudje z različnimi kombinacijami osebnostnih lastnosti, različnimi vlogami in nalogami. Poleg tega je

²⁶ Shearing, 1981, po Reiner, 1992, s.110

²⁷ Reiner, 1992, s.111

treba upoštevati še razlike med različnimi službami, da ne omenjamo pomena regionalnih, nacionalnih in kulturnih razlik v izvajanju policijskega dela²⁸.

Robert Mark si je v začetku sedemdesetih prizadeval za odprtost metropolitanske policije v Londonu in sodelovanje s sredstvi javnega obveščanja. Robert Mark je na novinarskem inštitutu ob neki priložnosti povedal: *"Policisti in novinarji so kot zakonski par, ki živi v zvezi, ki je trajna, toda ne preveč srečna."*

Celostno gledano so bili konflikti med policisti in novinarji običajno vzrok za še večjo pristranskost novinarjev v opisovanju in predstavljanju informacij o policiji in njenem delu. Raziskave kažejo, da v dnevnih časopisih namenijo 5-10 odstotkov prostora novicam o kriminaliteti (črna kronika). Takšne informacije so pogostejše v rumenem tisku kot pa v 'kakovostnih' časopisih. Druga študija je pokazala, da je tem temam namenjenih od 22 do 28 odstotkov prostora v dnevnem časopisu.

Ameriške in britanske raziskave ugotavljajo²⁹, da je več poudarka na določenih kaznivih dejanjih, manj pa je analiz trendov, vzrokov ali ukrepov. Predstavitve gibanj kriminalitete v časopisju niso v zvezi z dejanskim gibanjem kriminalitete, ki ga je mogoče razbrati iz statistike o kriminaliteti. Tri glavna protislovja, ki se pojavljajo v študijah medijev in policije v ZDA in Veliki Britaniji (v obojih skupaj in posebej), so:

1. Mediji pretiravajo pri predstavljanju kriminalitete, kar pri ljudeh povzroča večjo zaskrbljenost. Take teme so predvsem umori in spolni delikti. Slikanje 'neuspešnosti' policije vodi k ideološkim posledicam v dojemanju in zaznavanju policije.

2. Mediji se usmerjajo na kriminaliteto, ki je raziskana. Kazniva dejanja, o katerih mediji poročajo, so največkrat kazniva dejanja z znaki medosebnega nasilja, za katera je znana visoka stopnja raziskanosti. Večina kaznivih dejanj je objavljena po aretaciji, manjše število pa po sodbi na sodišču.

3. Opisani storilci in žrtve so predstavljeni starejši, kot to ugotavljajo kriminološke raziskave o storilcih in žrtvah kaznivih dejanj³⁰.

Na kratko lahko zaključimo, da je predstavljanje kriminalitete in s tem tudi vloge policije v javnih medijih pogosto zavajajoče z usmerjanjem predvsem na huda in nasilna kazniva dejanja, ob prikazovanju starejših pripadnikov višjih družbenih slojev kot žrtev. V poročilih tudi pogosto pretiravajo o policijski uspešnosti v preiskovanju in odkrivanju kaznivih dejanj³¹. Hkrati pa se ob prepričanju o policiji kot

"psu čuvaju" pojavljajo tudi nasprotna stališča v predstavljanju policijskega dela. Obstajajo zgodbe o napakah pri policijskem delu in o pokvarjenosti policistov. O tem govore različni prispevki o korupciji v policiji (nepošteni policisti) in neustreznem opravljanju policijskega dela (opustitve ali prekoračitve pooblastil). Zgodbe o policijski korupciji temeljijo na prisposodbi o pokvarjenem jabolku, ki ga je treba odstraniti, da bo institucija ostala čista, nepokvarjena.

Predstavljeni vzorci so pravzaprav nasprotje tistemu, kar se policistom dogaja v resničnosti. Felson (1994) predstavlja v okviru teorije običajne dejavnosti številne zmote v dojemanju in predstavljanju kriminalitete in akterjev družbenega nadzorstva. Predstavlja zmoto dramatiziranja, zmoto o sposobnosti kriminalcev, zmoto v starosti kriminalcev in njihovih žrtev, zmoto v zvezi z učinkovitostjo policije, o kriminaliteti kot nalezljivi bolezni, zmoto o tem, kako se spoprijemati s kriminaliteto in zmoto o moralnosti.³²

3 Opredelitev raziskovalnega problema in hipoteze

3.1 Opredelitev problema

Pričujoče poglavje so ukvarja z ugotavljanjem in analiziranjem strukturalnih razlik med vsemi primerjanimi skupinami (dijaki srednjih šol, dijaki SPŠ, študenti in policisti) in med policisti (glede na leta službovanja) na področju osebnostnih lastnosti, direktivnosti (dimenzija avtoritarnosti) in stališč do policistov, do samega sebe, do lika idealnega policista, do mladoletnih prestopnikov, do kriminalcev in do žrtev kaznivih dejanj.

Namen prispevka je tudi ugotoviti značilnosti stališč in osebnostnih lastnosti pri policistih ter tako dobiti vpogled v latentno strukturo lastnosti izbrane proučevane skupine.

3.3 Hipoteza

Predpostavljamo, da obstajajo strukturalne razlike med primerjanimi skupinami (kadeti srednje policijske šole, dijaki srednjih šol v Ljubljani) v osebnostnih lastnostih, merjenih s Freiburškim osebnostnim vprašalnikom, v avtoritarnosti, merjeni s testom direktivnih stališč, in v stališčih do policistov, do samega sebe, do lika idealnega policista, do kriminalcev, do mladoletnih prestopnikov in do žrtev kaznivih dejanj, merjenih s semantičnimi diferenciali.

²⁸ Yarmey, 1990, s.29.

²⁹ Reiner, 1992

³⁰ Felson, 1994

³¹ Reiner 1992, s. 175

³² Meško, 1995, s.384.

3.4 Metoda

3.4.1 Predstavitev vzorca

Proučevana skupina

Proučevano skupino tvorijo polnoletni kadeti 4. letnika srednje policijske šole pred odhodom na delo na policijske postaje (generacija, ki je zaključila šolanje v šolskem letu 1995/96) in uniformirani policisti z zaključeno srednješolsko izobrazbo, ki so zaposleni v Ministrstvu za notranje zadeve in opravljajo dela in naloge na policijskih postajah.

Dijaki srednje policijske šole (kadeti) so specifična skupina srednješolcev, ki se v segregiranem okolju izobražuje za poklic policista. Kljub prizadevanjem za odprtost šole, ima institucija še vedno znake totalne institucije³³. Ugotovljeno je že, da imajo dijaki srednje policijske šole pozitivnejšo samopodobo kot dijaki drugih srednjih šol v Sloveniji³⁴ in da so nagnjeni k povečevanju vsega v zvezi s policijskim poklicem, kar lahko pomeni kasnejše težave pri opravljanju policijskega poklica.

Policisti, zaposleni na policijskih postajah v Sloveniji, imajo srednješolsko izobrazbo in opravljajo naloge varnosti. Policiste smo razdelili v tri skupine glede na delovno dobo in v dve skupini glede na vstop v policijo (dijaki srednje policijske šole v Tacnu in policisti, ki so se zaposlili v policiji po zaključeni drugi srednji šoli).

³³ Goffman (po Flaker in Urek, 1988) predstavlja kot totalne institucije tiste institucije, ki jih ponavadi dojemamo kot nekaj kraj (zgradbo, sobo, območje), kjer se redno dogaja neka vrsta dejavnosti, kjer ustanova zajame takorekoč vse vidike posameznikovega življenjskega kroga (delo, zabava, rekreacija idr.). Ravno zaradi tega totalnega zajetja jih lahko imenujemo totalne institucije. Totalnost zajetja simbolizirajo tudi pregrade, ki jih taka ustanova zgradi med seboj in zunanjim svetom. Te ustanove so fizično ločene od ostalega sveta (z zidovi, gozdovi, močvirji, ograjo idr.). V naši družbi bi lahko našli pet grobo začrtanih skupin ustanov: ustanove za tiste, ki ne morejo skrbeti zase in so nenevarni (domovi za slepe, ostarele, sirote, revne); ustanove za tiste, ki so nezmožni skrbeti zase, hkrati pa so nevarni za skupnost (bolnišnice za tuberkulozo, psihiatrične ustanove); ustanove za zavarovanje skupnosti pred nekaterimi nevarnostmi (zapori, taborišča za vojne ujetnike); ustanove za izvajanje nekaterih delovnih nalog (ladje, vojašnice, internati, šole internatskega tipa, delovni tabori) in ustanove za verski umik (kloštri, samostani). Skupne značilnosti predstavljenih skupin ustanov so: vse oblike dela potekajo na istem kraju in pod isto oblastjo; vsaka faza dnevne aktivnosti se dogaja vpricho velikega števila drugih ljudi, ki so enako obravnavani in od katerih zahtevajo, da delajo isto stvar, skupaj; za vse dejavnosti obstaja urnik, ki je vsiljen s sistemom eksplicitnih pravil in "telesom uradnikov"; različne vsiljene dejavnosti sestavljajo enotni racionalni načrt, da se zadovolji uradni cilj ustanove.

³⁴ Umek, Meško, 1995.

Mejnike za delitev v skupine glede na delovno dobo smo povzeli po Niederhofferju³⁵, ki je proučeval razvoj cinizma pri policistih in ugotovil, da pri policistih obstajajo 4 razvojne stopnje glede na prilagojenost policijskemu delu. Prva faza je faza alarma (0-5 let dela v policiji), druga faza je faza streznitve (6-13 let), tretja faza je faza osebnih vrednot in interesov (14-20 let) in faza introspekcije (nad 20 let).

Primerjalni skupini

Prva primerjalna skupina: polnoletni dijaki 4. letnika srednje šole, ki ustrezajo merilu podobnosti izobraževanja na kadetski šoli: dijaki 4. letnika družboslovne, naravoslovne in tehnične usmeritve, moška populacija in življenje v internatu, dijaškem domu.

Druga primerjalna skupina: študentje Pravne fakultete v Ljubljani, ki ustrezajo merilom: moška populacija, pravna usmeritev in starostna skupina (19-25 let).

3.5 Spremenljivke

Neodvisne spremenljivke

Skupine glede na šolanje in zaposlitev: dijaki srednjih šol v Ljubljani, dijaki srednje policijske šole v Tacnu, študenti Pravne fakultete in policisti. Skupine policistov glede na leta zaposlitve v policiji: do 6 let, od 6-13 let in nad 13 let.

Neodvisne spremenljivke

Osebnostne lastnosti - nevrotičnost, spontana agresivnost, depresivnost, razdražljivost, družabnost, obvladnost, reaktivna agresivnost, zavrtost, odkritost, ekstravertiranost, emocionalna stabilnost, moštost (maskulnost). Direktivnost v stališčih - individualna težnja k usmerjanju in nadzoru v socialnih odnosih. Stališča - stališče do policistov, stališče do sebe, stališče do idealnega (zelenega) policista, stališče do mladoletnih prestopnikov, stališče do kriminalcev, stališče do žrtev kaznivih dejanj.

3.6 Pripomočki

Za pripomočke smo se odločili po pregledu najpomembnejših ugotovitev na področju ugotavljanja osebnostnih lastnosti in merjenja stališč. Uporabili smo Freiburški osebnostni vprašalnik (Naslov originalnega vprašalnika je Das Freiburger personlichkeitsinventar - FPI). Avtorji so Jochen Fahrenberg, Herbert Selg in Raimner Hampel. Vprašalnik je izdala založba Verlag für psychologie dr.C.J.Hogrefe, Gottingen 1970, 1973 in 1978. Za slovenske razmere so vprašalnik (1978) priredili

³⁵ 1967, v: Reiner, 1992/b; Umek, 1997.

Ž. Bele-Potočnik, B. Hruševar in M. Tušak. Uporabili smo tudi test direktivnosti stališč (Avtor testa je R. Bastine (1972), za slovenske razmere so ga z dovoljenjem založbe dr. C. Hogrefe (1979) priredili Dž. Hadžiselimoviæ, Ž. Bele-Potočnik in B. Hruševar in semantične diferenciale za merjenje stališč, ki smo jih izdelali sami.

3.7 Opis postopka

3.7.1 Zbiranje podatkov

Pri zbiranju podatkov smo upoštevali določila Zakona o varstvu podatkov Ur.l.RS 1990/8. Izpolnjevanje vprašalnikov je bilo prostovoljno in anonimno. Izvedeno je bilo skupinsko. Podatke za pilotsko študijo smo zbrali februarja 1996 na vzorcu 60 policistov, čemur je sledila ocena delovanja izbranih vprašalnikov ter kasnejša uporaba v raziskovalne namene.

Podatke pri policistih smo zbirali na vseh upravah za notranje zadeve v Sloveniji in pri tem upoštevali velikost uprav. Izpolnjevanje vprašalnikov je potekalo v času delovnih sestankov na policijskih postajah. Iz vsake uprave sta bili izbrani dve policijski postaji, ena mestna in ena v manjšem kraju.

3.7.2 Obdelava podatkov

Podatke iz vprašalnikov smo vnašali v bazo in za obdelavo podatkov uporabili statistični paket SPSS for Windows za izvedbo FACTOR - faktorске analize in DISCRIMINANT - diskriminantne analize.

4 PREDSTAVITEV REZULTATOV

4.1 DISKRIMINANTNA ANALIZA

Tabela 1: Statistična pomembnost diskriminatne funkcije

KANONIČNE DISKRIMINANTNE FUNKCIJE										
Fnk	Last. vr.	Odst. Variance	Kum. odst.	Kanoni. korelacija	:	Fnk	Wilksova Lambda	Hi-kvadrat	St. pr.	St. pomemb.
					:	0	,459394	455,040	30	,000
1*	,6926	72,04	72,04	,6397	:	1	,777557	147,185	18	,000
2*	,1623	16,88	88,92	,3737	:	2	,903754	59,201	8	,000
3*	,1065	11,08	100,00	,3102	:					

* Označuje 3 kanonične diskriminantne funkcije (Fnk), ki ostajajo v analizi.

Tabela 2: Diskriminantna analiza - strukturna matrika

Strukturna matrika: (Spremenljivke so razvrščene po velikosti glede na višino korelacije v funkciji)			
	Funk. 1	Funk. 2	Funk. 3
Policisti so	,88252*	-,03168	-,03429
Jaz sem	,59136*	-,01163	-,04912
Ideal. polic.	,42274*	,17036	,25904
Zavrtost	-,30190*	,28940	,10340
Depresivn	-,10408	,68680*	,11000
Čust. stabil.	-,11421	,68292*	,03749
Odkritost	-,08493	,51242*	-,34556
Spont. agresiv.	-,08031	,35443*	-,17809
Razdražljiv	-,02540	,29856*	-,01146
Maskolinst	,22121	-,22733*	-,08549
Reakc. agres.	,19270	,21059*	-,05311
Nevrotičnost	-,00861	,08877*	-,00407
Kriminalci so	-,06310	,12038	,59045*
Ekstraverz_1	,08838	,23901	-,44587*
Žrtve_KD_so	,27090	,14974	-,36925*
Ekstraverz_2	,03375	,19567	-,28514*
Družabnost	,06268	,06810	-,27454*
Mladol. prest.	-,05210	,11103	,20948*
Obvladanost	,13807	,09823	-,18236*
Direktivnost	-,02151	,09825	-,18169*

* Označuje najvišjo absolutno korelacijo med spremenljivko in diskriminantno funkcijo.

Tabela 3: Diskriminantna analiza - položaj skupinski centroidov

Kanonične diskriminantne funkcije in skupinski centroidi			
Skupina	Func. 1	Func. 2	Func. 3
Dijaki SPŠ	,55753	,77587	-,30247
Dijaki SŠ	-1,12501	,31567	,56216
Policisti	,41033	-,25731	,03292
Študenti	-2,06841	-,28666	-,71905

Tabela 4: Diskriminantna analiza - rezultati klasifikacije skupin

REZULTAT RAZVRŠČANJA (pripadnost skupini)					
Število napovedane pripadnosti po skupinah:					
Dejanska skupina	primeri	1	2	3	4
skupina 1 SPŠ	98	20 20,4%	4 4,1%	74 75,5%	0 .0%
skupina 2 druga SŠ	92	1 1,1%	37 40,2%	44 47,8%	10 10,9%
skupina 3 POLIC. MNZ	356	11 3,1%	12 3,4%	327 91,9%	6 1,7%
skupina 4 študenti PF	47	0 .0%	9 19,1%	6 12,8%	32 68,1%
Odstotek "ustrezno razvrščenih":		70,15%			

4.2 Faktorska analiza

Tabela 5: Latentne značilnosti policistov

Končna statistika:						
Spremenljivka	Komunaliteta	*	Faktor	Last. vred.	Odst. var.	Kumul. odst.
Nevrotičnost	.45335	*	1	4,52404	22,6	22,6
Spont. agresivnost	.65264	*	2	3,00421	15,0	37,6
Depresivnost	.78060	*	3	2,11683	10,6	48,2
Razdražljivost	.58942	*	4	1,54495	5,9	56,0
Družabnost	.76275	*	5	1,18821		61,9
Obvladanost	.52217	*				
Reakt. agresivnost	.36194	*				
Zavrtost	.60220	*				
Odkritost	.51640	*				
Ekstraverzija	.82876	*				
Čust. stabilnost	.83506	*				
Maskulinitet	.57345	*				
Policisti so	.63274	*				
Jaz sem	.75979	*				
Idealni policist je	.49170	*				
Mladol. prestopniki so	.68750	*				
Kriminalci so	.70183	*				
Žrtve KD so	.34327	*				
Direktivnost	.69470	*				
Ekstraverzija 1	.58797	*				
OBLIMIN rotacija 1 - Kaiser Normalization						
Strukturna matrika:						
	Factor 1	Factor 2	Factor 3	Factor 4	Factor 5	
Čust. stabilnost	.91019					
Depresivnost	.087784					
Zavrtost	.69103					
Razdražljivost	.67199					
Nevrotičnost	.65691					
Odkritost	.62589					
Maskulinitet	-.56847					
Ekstraverzija		.89244				
Družabnost		.86324				
Ekstraverzija 1		.72141				
Obvladanost		.65273				
Jaz sem			.85863			
Policisti so			.77699			
Idealni policist je			.65073			
Žrtve KD so			.52757			
Kriminalci so				.82532		
Mladol. prest. so				.82385		
Direktivnost					.81432	
Spontana agres.						.58539
Reakt. agres.						
Faktorska korelacijska matrika:						
	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	
Faktor 1	1,00000					
Faktor 2	-.10532	1,00000				
Faktor 3	-.15573	.00860	1,00000			
Faktor 4	-.03542	-.00375	-.06651	1,00000		
Faktor 5	.12550	.19781	-.08224	-.00308	1,00000	

Faktorska analiza s petimi faktorji pojasni 61,9% skupne variance.

Prvi faktor (F1) je najkompleksnejši in pojasnjuje 22,6% variance. Sestavljajo ga osebnostne lastnosti, merjene z osebnostnim vprašalnikom FPI: čustvena stabilnost, depresivnost, zavrtost, razdražljivost, nevrotičnost, odkritost in maskulnost (negativna korelacija). Prvi faktor vsebinsko poimenujemo **ČUSTVENA STABILNOST**.

Drugi faktor (F2) pojasnjuje 15,0% variance celotnega sistema. Z njim najvišje korelirajo spremenljivke družabnost, dvakrat ekstraverzija (enkrat iz vprašalnika FPI in enkrat iz testa direktivnosti stališč) in obvladanost. Drugi faktor poimenujemo **SOCIABILNOST**.

Tretji faktor (F3) pojasnjuje 10,6% skupne variance in vsebuje visoko korelirajoče spremenljivke semantičnih diferencialov za ocenjevanje stališč do policistov, do samega sebe, do idealnega policista in žrtev kaznivih dejanj. Tretji faktor poimenujemo **MEDSEBOJNA ODVISNOST POLICISTOV IN ŽRTEV**.

Četrti faktor (F4) pojasnjuje 7,7% skupne variance celotnega sistema in vsebuje spremenljivki semantičnih diferencialov za ocenjevanje stališč do kriminalcev in do mladoletnih prestopnikov. Četrti faktor poimenujemo **STALIŠČE DO PRESTOPNIKOV (KRŠITELJEV ZAKONA)**.

Peti faktor (F5) pojasnjuje 5,9% skupne variance celotnega sistema in vsebuje spremenljivki direktivnost v stališčih in spontana agresivnost. Faktor poimenujemo **AVTORITARNOST**.

Interfaktorska korelacijska matrika kaže na večinom nepomembne medfaktorske korelacije, kar priča o čistosti faktorjev in jasni strukturiranosti spremenljivk.

5 Razlaga in razprava

Z ozirom na postavljeno hipotezo o strukturnih razlikah med primerjanimi skupinami glede stališč in osebnostnih lastnosti smo ugotovili, da rezultati diskriminantne analize kažejo na statistično pomembne razlike med vsemi primerjanimi skupinami, kar hipotezo potrjuje. Razvidno je, da so si po značilnostih zelo podobni dijaki srednje policijske šole in policisti³⁶. Drugi dve skupini, glede na položaj skupinskih centroidov, odstopata. Pri policistih in večini dijakov srednje

policijske šole je poudarjeno zelo pozitivno stališče do samega sebe in policistov z nizko stopnjo zavrtosti. Za manjši del dijakov srednje policijske šole (20,4% dijakov se pomembno razlikuje od večine drugih dijakov srednje policijske šole, ki imajo podobne značilnosti kot policisti) je značilno, da izražajo pozitivna stališča do policistov in sebe, da pa imajo številne težave na osebnostnem področju, ki se kažejo v nerazpoloženju, impulzivnosti, visoki vzdražljivosti in nizki frustracijski toleranci. Zanje je značilno tudi, da izražajo negativna stališča do kriminalcev, da so zaprti vase in da izražajo pozitivna stališča do žrtev kaznivih dejanj. Podobnost dijakom drugih srednjih šol se kaže v osebnostnih značilnostih, ki so sicer manj močno izražene, pa vendar bi lahko sklepali, da gre za tipične značilnosti adolescentnega razvojnega obdobja³⁷. Razlike med dijaki srednje policijske šole in drugimi dijaki se kažejo v stališčih do policistov in samega sebe, ta stališča so pri dijakih drugih šol bistveno manj pozitivna. Glede storilcev kaznivih dejanj in žrtev pa dijaki drugih srednjih šol izražajo pozitivnejša

³⁷ Hurlockova (po Djordjeviću, 1988, s.240) govori o problemih ameriške mladine, kjer je opaziti velik razkorak med njimi in starši in kjer generacijski razdor postaja vse globji. Hurlockova meni, da je vzrok temu življenje v neugodnih življenjskih okoliščinah, saj je vse več razvez zakonskih zvez, tempo življenja je hitrejši. Drugi problem pa je pretrpana svoboda adolescentov - prepuščenost samemu sebi - saj je že skoraj odrasel? Hurlockova je v svoji raziskavi predstavila lastnosti, ki se kažejo pri mladostnikih kot problematične: neodgovornost - žpusti drugim, da delajo; velika skrb za svoj simbolični status. Oblačenje, imeti vse, kar imajo tudi drugi, popolno strinjanje z vrstniki (konformizem glede vrednot); antiintelektualizem - nagnjenost k neintelektualnim dejavnostim, če lahko izbirajo med obojimi (intelektualne - neintelektualne); stališče proti vsakemu delu - kot posledica tarnanja staršev, ki preživijo veliko časa v službi in se utrujeni vračajo domov; nespoštovanje starejših generacij - razlike v vrednotenju. Eeprav v načelu ne sprejemajo vrednot starejših, jih prosijo za nasvete; sprejemanje vrednot od vrstnikov in nesprijemanje vrednot staršev in starejših. Največ je sprejemanja vrednot od vrstnikov glede filmskih zvezd, glasbenikov, športnih zvezd; pretirani kriticizem - težnja k reformiranju za vsako ceno. Mladostniki so že itak kritični, predvsem so kritični do starejših - učiteljev, staršev; kršenje šolskih, zakonskih in družbenih pravil je vse pogostejši pojav; ne sprejemajo pravil, ker so jih sprejele starejše generacije; nerealni nivo aspiracije - precejevanje svojih sposobnosti - doseči veliko z malo napora. Havinghurst R.J. in Taba H. (po Djordjeviću, 1988, s.277) opisujeta pet osnovnih tipov osebnosti: adaptivni tip, ki je prilagojen, zaupljiv, občutljiv na dražljaje iz okolice, odprt in popularen; submisivni tip, ki je nagnjen k posnemanju drugih, ni samoiniciativen in ni agresiven, je sramežljiv; uporniški tip, ki je nepopularen, sovražno razpoložen proti vsem, upira se vsem avtoritetam; tip usmerjen vase, ki se kaže kot ambiciozen, uporen, odgovoren, nagnjen k samoopazovanju, socialno aktiven, včasih vođa, nagnjen h konfliktom z drugimi, v socialnih situacijah se počuti neprijetno; neprilagojeni tip, ki je nezadovoljen, počuti se negotovo, včasih agresiven, slabo prilagojen v vsaki situaciji.

³⁶ Kar 75,5% dijakov 4. letnika srednje policijske šole kaže tipične značilnosti policistov.

stališča do kriminalcev in negativnejša do žrtev kaznivih dejanj. Večina dijakov srednje policijske šole (75,5%) kaže značilnosti, ki so običajne za službujoče policiste. Te so: pozitivna samopodoba in pozitivna stališča do policistov, nizka stopnja depresivnosti, čustvena stabilnost, nizka pripravljenost za spontano agresivna dejanja in nizka stopnja razdražljivosti. Rezultat študentov prava pa kaže na negativna stališča do policistov in negativnejšo (bolj kritično) samopodobo, stabilno in čvrsto osebnostno strukturo ob negativnih stališčih do kriminalcev, pozitivnih do žrtev kaznivih dejanj. Zanje je značilna tudi težnja k odprtosti in družabnosti, podobno kot pri kadetih oz. dijakih srednje policijske šole, vendar je še močneje izražena.

Lestvica, ki meri močastost (lestvica maskuliniteti) pokaže, da so najbolj močasti policisti, sledijo jim dijaki srednje policijske šole, dijaki drugih srednjih šol in študenti prava. Pri razlagi teh rezultatov ne smemo pozabiti na razlike v delovnih obremenitvah primerjanih skupin, pričakovanj pri igranju različnih družbenih vlog in tipične moške drže policistov, ki bi v primeru, da priznajo slabosti in ženske poteze, bili izločeni iz (tipično) moškega poklicnega okolja, kjer je slabo, če priznaš slabosti, nemoč, nepripravljenost za akcijo, nizko samozavest in neuravnovešenost. Ugotavljajo, da tudi ženske pri opravljanju policijskega dela privzamejo tipične moške poteze.³⁸

Pozitivno mnenje dijakov srednje policijske šole in policistov glede zelenih značilnosti in stališč je lahko problematično, predvsem z vidika pričakovanj o opravljanju policijskega dela. Ugotovili smo, da so dijaki srednje policijske šole dokaj podobni policistom v merjenih značilnostih, kar je seveda lahko v pohvalo izobraževalnemu sistemu v policiji. Po drugi strani pa se pojavlja tudi vprašanje v predeterminiranosti in filozofiji o podobi policista, ki izhaja iz izobraževanja mladih za poklic policista. Tako na eni strani ugotovimo, da sodelujoči v raziskavi kažejo zelo željene značilnosti za opravljanje policijskega dela, vendar pa Seličeva (1994) v svoji raziskavi, v kateri je proučevala slovenske kriminaliste, ugotavlja, da imajo ti veliko psihosomatskih težav ravno zaradi prevelikih pričakovanj in preidealiziranja družbene vloge, ki je v resničnosti skoraj ni mogoče tako odigrati. Umek in Seličeva³⁹ ugotavljata, da naj bi kolektivna zavest in vrednostni sistem nekdanjih dijakov srednje policijske šole delovala kot blažilec stresa. Domnevo sta kasneje relativizirala z ugotovitvami, da razkorak med idealnim in realnim v zvezi s policijskim poklicem predstavlja stresni dejavnik. Morda je razkorak med "idealnim" (ki bi

mu želeli pripadati; konstrukt, zgrajen na pričakovanjih) in "dejanskim" (stanje, kakršno je) kolektivom prevelik, identifikacija z "idealnim" pa prinaša stalni občutek nezadostnosti, premajhne učinkovitosti in razočaranja. V sklepu avtorja tudi ugotavljata, da ugotovitve njune raziskave ne dajo odgovora na dilemo o tem ali kadetnica da ali ne, temveč predlagata spremembe programa srednje policijske šole. Opozarjata, da so kadeti - dijaki srednje policijske šole na eni strani obremenjeni z napačnimi, pogosto omnipotentnimi pričakovanji in identifikacijami z "idealno" policijsko organizacijo, na drugi strani (po vključevanju v prakso) pa razočarani, nezadovoljni in sčasoma distancirani od "dejanske" organizacije, apatični zaradi sistema nagrajevanja in napredovanja ter nevesči komunikacije v vertikalni in horizontalni sferi sistema. Njihova notranja (intrinzična) motivacija ob vstopu v sistem (začetek šolanja) pa je gotovo obarvana z predadolescentnimi in adolescentnimi aspiracijami in idealizmom, ki se z leti neredko zruši v resignacijo, občutek neuspešnosti in nezadovoljstva (prav tam, s.86). Podobno je Skalar⁴⁰ ugotovil tudi za kadete v Tacnu, za katere je značilen prevladujoči motiv odločanja za miličniški - policijski poklic v romantično obarvani privlačnosti tega poklica (ki se kasneje pokaže kot nekaj čisto drugega). Umek in Seličeva (prav tam) razmišljata tudi o spremembi selekcijskega postopka za sprejem v srednjo policijsko šolo in sicer iz sedanjega modela⁴¹, ki temelji na izločanju neprimernih kandidatov, v iskanje in izbiro primernih kandidatov. Wilson in Western⁴² ugotavljata, da je za ta poklic primeren posameznik, ki ima vzoren značaj, odlično telesno in duševno zdravje in nima telesnih, temperamentnih ali značajskih anomalij. Poseben pomen pripisujeta telesni kondiciji, ki visoko korelira s sposobnostmi in splošnim uspehom pri policijskem delu. Drugi avtorji⁴³ pa temu dodajajo še druge lastnosti (pogum, iznajdljivost, socialna vzgojenost).

Kadeti v Skalarjevi raziskavi (1976, s.168) pa navajajo težave oz. manjše probleme v zvezi z različnimi osebnostnimi motnjami, vendar ne v takem obsegu, da bi bili zaskrbljujoči. Ugotovili so tudi nekaj težav z uveljavljanjem in medosebnih odnosih ter psihičnem počutju. Od takšnega trenda odstopajo tisti z boljšim učnim uspehom.

Dijake srednje policijske šole je treba, poleg precej legalistične usmeritve, tudi čim bolj približati praksi in jih naučiti različnih socialnih spretnosti za lažji prehod iz šole na delo na policijskih postajah. V tem oziru bi imeli seveda pomembno vlogo oboji -

³⁸ Reiner, 1992

³⁹ 1993, s. 77

⁴⁰ 1976, s. 73- 74, s. 323

⁴¹ več o tem glej v: Mokorel-Omerović, 1993.

⁴² 1972, v: Skalar 1976, s.76.

⁴³ po Skalar, 1976.

popraševalci po uslugah šole - ministrstvo za notranje zadeve in ponudniki - srednja policijska šola. Iskanje skupne poti in izdelava oz. ugotovitev zelenih značilnosti bodočih policistov je velikega pomena. Problem je seveda selekcija pri 15 letih, saj v štirih letih šolanja v kadetnici ne moremo zagotovo napovedati osebnostnega in socialnega razvoja posameznika.

Ker v policiji ne obstaja samo ena vrsta policijskega dela - npr. policijsko represivno delo, je treba že v času šolanja razmišljati o usmeritvah za nadaljnje delo, saj je, kot smo že ugotovili, težko govoriti o enotnem modelu policista, ker policisti pri svojem delu potrebujejo široko paleto sposobnosti, spretnosti in znanj. Policist, ki bi morda bil sposoben opravljati vse pričakovane naloge, pa se slej ali prej znajde v položaju, ko nalogi ne bo kos in tako mogoče ni zanemarljiv vidik specializacije in profesionalizacije. Seveda se takoj pojavi vprašanje, ali je smiselno že v kadetnici delati tak izbor.

Znano je, da tri četrtine policijskega dela tvori delo, ki nima s kriminaliteto posebne zveze⁴⁴. Gre za različne uslužnostne dejavnosti in vzdrževanje ter zagotavljanje javnega reda in miru. Pomembno bi bilo bodoče policiste ozavestiti o njihovi vlogi v skupnosti in predvsem v okviru v skupnost usmerjenega policijskega dela. Odpraviti pa bi bilo treba tudi stereotip in predsodek, da edino delo na področju kriminalitete nekaj šteje. To seveda pomeni a priori konflikt, saj je tega dela v primerjavi z drugimi opravili veliko manj. Poleg tega pa je delo na področju kriminalne prevencije in delo z ljudmi nasploh veliko težje ocenjevati kot represivne ukrepe posameznega policista.

"Pomembni drugi", ki vplivajo na izgradnjo samopodobe bodočega policista, so v srednji policijski šoli večinoma bivši policisti, ki so vzgojitelji in učitelji strokovnih predmetov. Vloga vzgojiteljev in učiteljev s policijskimi izkušnjami ima v tem kontekstu reprodukcijski pomen v smislu ohranjanja policijske kulture in s tem predstave o idealnem policistu. Strokovne vsebine in komentarji izkušenj⁴⁵

⁴⁴ Reiner, 1992.

⁴⁵ Zgodbe, legende imajo velik pomen za vzdrževanje določenih stereotipov in predsodkov - so namreč model za ravnanje v določenih položajih - npr. policist je bil težko poškodovan pri postopku z državljanom npr. Turčije. Iz tega sledi posploševanje, da so Turki nasilnejši in da je v podobnem primeru treba biti veliko bolj previden in ravnati v skladu z načelom lastne varnosti, skeptičnosti. Podobne zgodbe so znane tudi med zaporniki, ki na eni strani predstavljajo slabosti tistih, ki so bili neuspešni in izpostavljajo sposobnosti in podvige uspešnejših kriminalcev, ki postanejo legende. Tako na eni strani lahko govorimo npr. o liku Dirty Harryja, ki je tipičen neomajen borec zoper kriminal in izprijenost v družbi. Poleg tega pa obstajajo tudi zgodbe o dobrih in slabih

iz prakse pa tudi pripomorejo v procesu iskanja identitete dijaka, ki bo kmalu postal policist.

Lik policista (in samoopis večine dijakov srednje policijske šole), ki ga je mogoče sestaviti iz ugotovljenih rezultatov, je naslednji. Policist je oseba, ki si pripisuje pozitivno samopodobo in se visoko vrednoti, glede osebnostnih značilnosti je zanj značilna nizka stopnja depresivnosti, ki se kaže v uravnovešenem razpoloženju, pozitivnem in optimističnem razpoloženju, ob visoki čustveni stabilnosti, ki se kaže v mirnosti, hladnokrvnosti, gotovosti vase in nemotenem čustvenem odnosu do drugih. V stališčih do kriminalcev pa je značilno, da policisti precej nevtrarno ocenjujejo kriminalce, s katerimi imajo opravka. Verjetno poznajo svojo klientelo z dobre in slabe strani in jim je stališče bližje kot drugim, ki s to populacijo še niso imeli opravka in izražajo stališča, ki so nastala preko "sekundarnih virov".

Umek in Seličeva⁴⁶ ugotavljata v raziskavi o psihosocialnem statusu delavcev ONZ, da je treba spreminiti postopek za sprejem v policijo, da je treba reorganizirati šolanje za policiste in narediti kadetnico bolj življenjsko, da je treba v policijo sprejemati tudi ljudi z višjo stopnjo izobrazbe, da pripravništvo slabo deluje in je treba najprej usposobiti mentorje⁴⁷ za delo z mladimi policisti, da je treba izdelati sistem spremljanja kariere policista in iskati njegove talente in sposobnosti, da je treba razvijati umetnost vodenja, da je treba policiste bolje nagradjevati za njihovo delo. Poleg tega pa poudarjata, da je psihohigienska dejavnost pri policistih zanemarjena, saj so različne težave v zvezi s poklicem nekaj povsem normalnega in ne nekaj, česar ne smemo priznati, da bi zato bili slabši od drugih.

6 Sklepne misli

Ugotovitve naše raziskave kažejo, da se proučevani policisti razlikujejo po opredeljenih značilnostih od dijakov srednjih šol, posebej pa še od študentov prava. Kot v večini tujih raziskav o policistih smo se tudi v naši raziskavi srečali s problemom izbire primerne primerjalne skupine, ki bi zagotovila nekatera merila: podobno izobrazbo, delovne pogoje,

policistih, o uspešnih in neuspešnih policistih, o policijskih idolih, ki jih policisti pogosto neutemeljeno malikujejo. Thurston (1996) pripisuje ustnemu izročilu in različnim zgodbam, ki spodbujajo moškost, vlogo vzročnega dejavnika glede nasilniške zaporske kulture. Takšne zgodbe so običajno povezane z nasilnostjo posameznikov in predstavljanjem njihovih izrednih sposobnosti in obvladovanja drugih, manj sposobnih.

⁴⁶ 1994/b, s.66.

⁴⁷ Skalar (1975) poudarja pomembnost vloge mentorja v zaznavanju in reagiranju na odklonsko vedenje mladega policista. Odklonsko vedenje se lahko manifestira z agresivnim vedenjem, ki lahko pomeni način samopotrjevanja, sprostitve napetosti zaradi delovnih pogojev, ali pa je izraz osebnostne nezrelosti in neuravnovešenosti.

spol, poklicne kultura ipd. Kljub temu smo ugotovili, da skoraj polovica dijakov drugih srednjih šol v Ljubljani kaže značilnosti kot policisti, pri študentih pa je slika zaradi višjega socialno-ekonomskega porekla malo drugačna, iz česar lahko razberemo tudi drugačno življenjsko filozofijo bodočih intelektualcev. Podobnost večine dijakov srednje policijske šole (kadetov) s policisti ni naključna, saj izobraževanje vpliva na njihovo poklicno usmerjenost. Rezultati kažejo tudi na neskladje med "osebnim (realnim) jazom" in "poklicnim jazom", ki se močno razlikujeta. Osebnostno ali bolj zasebno so policisti veliko bolj občutljivi ljudje, kot se kažejo navzven. Upoštevajoč zakonitosti in zahteve tipične moške organizacije pa jim ni dovoljeno priznati svojih slabosti, saj bi bili potem lahko izključeni. Tukaj se postavi pomembno vprašanje: kaj pomeni socialna izključitev (ekskluzija) med že tako socialno izključenimi. Glede stališč do kršiteljev zakona ugotovimo, da policisti do njih pravzaprav ne izražajo negativnih stališč, kar lahko razlagamo kot posledico pričakovanih profesionalnih zahtev. Mogoče je to posledica tega, ker poznajo okoliščine in razmere, kjer živi večina njihove klientele in delikte, ki jih izvršuje, ali pa je v tem vsebovano tudi podobno sporočilo kot v Joutsenovi (1995) raziskavi o dejavnikih, ki vplivajo na stanje kriminalitete v Srednji in Vzhodni Evropi⁴⁸, poleg tega pa bi bilo mogoče razmišljati še z vidika, da se policisti čutijo nesposobne v boju proti kriminaliteti in skozi to prizmo tiho občudujejo uspešne kriminalce.

Kljub poskusu ugotoviti, ali je stereotip o "policijski osebnosti" sprejemljiv in ga lahko upoštevamo kot dejstvo, je to še vedno odprto vprašanje. Naše ugotovitve namreč delno potrjujejo ugotovitve o delovni osebnosti (Skolnick, 1966, 1975) in o avtoritarnosti policistov (ki ni bistveno višja od večine državljanov). V spreminjajočih se družbenih razmerah pa se spremembe močno poznajo tudi na policistih, ki so, kot smo že ugotovili, pripravljene za policijsko delo, so komunikativni, tudi avtoritarni, saj je narava dela takšna, da je treba izvrševati zakone, kar pa ni več tako preprosta naloga. V odnosu do žrtev kaznivih dejanj pa je zanimiva ugotovitev (predvsem iz diskriminantne analize), da policisti izražajo negativna stališča do žrtev kaznivih dejanj, saj le-te sprožijo delovanje kolesja kazenskega pravosodja, kar pa za policiste pomeni veliko novega dela in je z vidika uspešnosti in učinkovitosti ponovno velik vprašaj.

Ugotovili smo, da problem ugotavljanja obstoja t.i. policijske osebnosti še vedno ni rešen. Omeniti moramo, da za kakovostnejšo analizo potrebujemo še druge pristope, da bi ugotovili, ali se za tak poklic odločajo dejansko ljudje s specifičnimi osebnostnimi dispozicijami. Rezultati naše študije nakazujejo kompenzatorno vlogo opravljanja policijskega poklica. Jasno se je pokazalo, da ima najpomembnejšo vlogo pri oblikovanju specifične stališčne in osebnostne strukture socializacija v poklicno okolje, ki se za večino začne v kadetnici.

⁴⁸ Joutsen ugotavlja, da na stanje kriminalitete v Srednji in Vzhodni Evropi vpliva več dejavnikov: spreminjajoča se statistika kaznivih dejanj, spremembe v zaznavi kriminalitete, naraščanje števila primernih tarč (žrtev), naraščanje števila potencialnih prestopnikov in povečane težave formalnega in neformalnega nadzorstva. Joutsen ugotavlja, da je v deželah v tranziciji zelo pogosta miselnost, da se kriminaliteta izplača, da mehanizmi družbenega nadzorstva ne dosegajo svojega namena, da kazensko pravosodje ne deluje, da je tveganje za prijetje in obravnavo izredno majhno, da se izvrševanje kaznivih dejanj izplača, da se število ciljev kriminalitete s pospešenim družbenim razslojevanjem naglo veča, da obstaja še več nejasnih meja med dovoljenim in prepovedanim, da se povečuje socialna diferenciacija, da narašča poraba alkoholnih pijač, mobilnost se veča. Mehanizmi formalnega nadzorstva imajo veliko težav, predvsem pa se ukvarjajo s samimi seboj, so slabše opremljeni kot uspešni kriminalci, služba v policiji ne omogoča prestiža. Na učinkovitost in uspešnost predvsem policije pa vpliva tudi nejasna in spreminjajoča se zakonodaja, spreminjanje postopkov, visok pretok kadra v institucijah formalnega nadzorstva, težave z nabavo sodobne opreme, zagotavljanjem prostorov in usposabljanjem.

LITERATURA

1. BALCH, R.W.: The Police Personality: Fact or Fiction, *The Journal of Criminal Law and Science*, vol.63, št.1, 1972, s.106-119.
2. BELE-POTOČNIK, Ž., HRUŠEVAR, B., TUŠAK, M.: FPI, **Preiburški osebnostni vprašalnik**, priročnik, Zavod SR Slovenije za produktivnost dela, Ljubljana, 1990, 112s.
3. BENNETT, B.: The Police Mystique, *The Police Chief*, April 1978, s.46-49.
4. Djordjevia, D.D.: **Razvojna psihologija**, Gornji Milanovac, Djejeje novine 1988.
5. FLAKER, V., UREK, M.: **Hrastovski anali za leto 1987**, Ljubljana, 1988.
6. HADŽISELINOVIČ, D., BELE-POTOČNIK, Ž., HRUŠEVAR, B.: **DS, Test direktivnih stališč**, priročnik, Zavod SR Slovenije za produktivnost dela, Ljubljana, 1979, 30s.
7. HENERSON, M.E., MORRIS, L.L.: **How to Measure Attitudes?**, Sage Publications, London, 1978, 184s.
8. KIM, J.O., MUELLER, C.W.: **Factor Analysis, Statistical Methods and Practical Issues**, Sage University Paper, London, 1978.
9. JOUTSEN, M.: **Crime Trends in Central and Eastern Europe**, v: **Panctropean Seminar Crime Policies and the Rule of Law - Problems of Transition**, Ljubljana, Inštitut za kriminologijo, 1995, s. 11-32.
10. MEŠKO, G., UMEK, P.: **Samopodoba dijakov srednje policijske šole**, **Zbornih strokovno-znanstvenih razprav**, Visoka šola za notranje zadeve, Ljubljana, 1995, s. 82-98.
11. MEŠKO, G.: **Proučevanje policistov in policije**, **Socialna pedagogika**, 2, Ljubljana, 1997, s.71-87.
12. MILLER, D.C.: **Handbook of Research Design and Social Measurement**, Sage Publications, London, 1990.
13. MUSEK, J.: **Znanstvena podoba osebnosti**, Educy, Ljubljana, 1993.
14. NASTRAN-ULE, M.: **Temelji socialne psihologije**, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, 1995.
15. Niederhoffer, A.: **Authoritarian Police Personality**, v *Police in America*, ur. Skolnick, J. in Gray, T.C., Little, Brown and Co., Boston, 1975, s. 41-45.
16. PAGON, M.: **Policijski cinizem: vzroki, značilnosti in posledice**, **Revija policija**, Ljubljana, št.4-5, 1993, s.389-403.
17. PEČAR, J., SKALAR, V.: **Milicionarski odnosi sa javnošču**, Stručna biblioteka Službe javne Bezbednosti, Beograd, 1973, 195 s.
18. REINER, R. (1988): **Looking at Policing, v Crime and Criminal Policy in Europe**, ur. Hood, R., Centre for Criminological research, University of Oxford, s.47-49.
19. REINER, R.: **Police Research in the United Kingdom: A Critical Review**, v **Modern Policing**, ur. Tonry M., Morris, N., University of Chicago Press, 1992, s. 435-508.
20. REINER, R.: **The Politics of the Police**, Harvester and Wheatshef, New York, 1992, 334s.
21. REMING, G. C.: **Personality Characteristics of Supercops and Habitual Criminals**, *Journal of Police Science and Administration*, Vol. 16, št. 3, 1988, s.163-167.
22. SELIČ, P.: **Stres pri policijskem delu**, **Zbornik strokovno-znanstvenih razprav**, Višja šola za notranje zadeve, Ljubljana, 1994, s.112-124.
23. SKALAR, V. in drugi.: **Izbor, usposabljanje in delovna uspešnost miličnikov kadetov**, Inštitut za kriminologijo, raziskava št. 46, Ljubljana, 1976.
24. SKALAR, V.: **Vloga mentorjev pri usposabljanju miličnikov kadetov**, *Varnost*, 11-12, Ljubljana, 1975, s.12-15.
25. Skolnick, J.H., Gray, T.C.: **Police in America**, Little, Brown and Co., Boston, 1975, 299s.
26. Skolnick, J.H.: **Why Police Behave the Way They Do?**, v *Police in America*, ur. Skolnick, J.H. in Gray, T.C., Little, Brown and Co, Boston, 1975, s.31-37.
27. ŠAKIĆ, V.: **Pregled važnijih teorija kriminalnog ponašanja**, **Penološke teme**, Zagreb, 1-4, 1991, s.1-46.
28. Thurston, R.: **Are You Sitting Comfortably? Men's Storytelling, Masculinities, Prison Culture and Violence**, v **Understanding Masculinities**, ur. Martin Mac An Ghail, Open University Press, Buckingham, 1996, s. 139-152.
29. THURSTON, R., BEYNON, J.: **Men's own Stories, Lives, and Violence: Research as Practice**, v *Gender and Crime*, ur. Dobash, R.E., Dobash, R.P., Neakes, L., University of Wales, Cardiff, 1995, s.181-210.
30. TRIANDIS, H.C.: **Attitude and Attitude Change**, John Wiley and Sons, New York, 1971, 232s.
31. UMEK, P.: **Psihologija**, učno gradivo, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana, 1997, 73s.
32. UMEK, P.: **Kako do dobrega policista?**, **Zbornik strokovno-znanstvenih razprav**, Ljubljana, 1994, s.235-246.
33. UMEK, P., SELIČ, P.: **Dejavniki zadovoljstva pri delu v organih za notranje zadeve republike Slovenije**, **Poročilo o raziskavi psihosocialni status in delovne razmere delavcev ONZ**, Visoka šola za notranje zadeve, Ljubljana, 1994, 66 s.
34. VASTOLA, A.: **The Police Personality: An Alternative Explanatory Model**, *The Police Chief*, št. 4, 1978, s.50-52.
35. VIOLANTI, J.M. et.al: **Stress, Coping, and Alcohol Use: The Police Connection**, *Journal of Police and Administration*, št. 2, 1985, s.106-110.
36. YARMEY, A.D.: **Understanding Police and Police Work**, Psychosocial Issue, University Press, New York, 1990.

Police personality - a fact or another myth

Gorazd Meško, M.A in Social Pedagogy, Senior Lecturer, College of Police and Security Studies, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenia

Peter Umek, Ph.D. in Psychology, Associate Professor, College of Police and Security Studies, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenia

The article describes findings on so-called "police personality" or in other words, personality properties and viewpoints typical of police officers. It summarises findings of some research studies carried out in the USA and Great Britain on police officers and their characteristics, their subculture, work stress, police-public relations etc. In spite of abundant evidence of personality characteristics supposedly typical of police officers, there is nevertheless doubt about the validity of such statements, since sociologists - in contrast to the psychological study of police officers - pose questions on why police officers are treated differently, why they manifest signs of difference vis-à-vis others and what is the purpose of it. A Slovene research study examined 357 Slovene police officers, 98 students of a police cadet school, 92 students of other secondary schools and 47 law students and tried to discover personality properties of the subjects examined and their attitudes towards the selected objects of measurement. The study explored attitudes towards police officers, attitudes of police officers toward themselves, toward the image of an ideal police officer, juvenile delinquents, criminal offenders and victims of crime. Findings indicate that police officers have typical personality properties and that three fourths of police cadet school students manifest signs of a "typical police officer". The research established important factors in police officers, such as emotional stability, sociability, interdependency between victims and police officers, attitudes toward law violators and authoritarianism, which are all important for the exercise of police work.

Key words: police officers, personality, personality characteristics, viewpoints, research, Slovenia

UDC 351.74-057 : 159.923